

УДК 821.161.2:81'373.46

Онуфрієнко Г. С.¹, Кротова Н. В.²

¹ д-р філос. у філол. науках, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. БАД-513 НУ «Запорізька політехніка»

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕРМІН ЕСЕ В МОВНОКОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ

У сучасному соціумі та професійних дискурсах активно функціують інтернаціональні терміни (ІТ), які переважно мають давньогрецьке або латинське походження. Водночас у сучасній комунікації українською мовою чимало ІТ з європейських мов: англійської, французької, німецької, італійської [1, с. 63]. Так, до групи ІТ французького походження належить й іменник *есе/есей* (від *essai* – спроба, проба, нарис та називає науковий, критичний, публіцистичний твір, який відзначається вишуканістю й оригінальністю змістової й мовної форми) [2, с. 356]. Цей ІТ функціонує з тим же поняттєвим змістом у багатьох неблизькоспоріднених мовах (наприклад: англійською – *essay*, литовською – *ese*, польською – *esej*) і в ХХІ ст. постає актуальним об'єктом досліджень мовознавців, філософів, літературознавців, письменників. Жанрова унікальність, складність та оригінальність структурного візерунку, досить широкий функційний діапазон есе, віртуозність поєднання елементів аналітичного осмислення з художньою рефлексією та потужною експресією повноцінно забезпечують упродовж багатьох століть його затребуваність у мовнокомунікативному просторі планетарного масштабу: в різних культурах, у різноманітних контекстах

(художніх, публіцистичних, освітніх, наукових) та засобами різних природних мов. Поглиблене дослідження феномена *есе* як міжнародного поняття у сучасному світі, де взаємодіють тенденції до глобалізації й інформатизації, має потужне прикладне значення, оскільки активність, самостійність, гнучкість, критичність, комплексність, динамічність мислення і здатність індивіда до аргументованої достовірними фактами рефлексії на засадах аналізу, синтезу, порівнянь та узагальнень є провідними мовнокомунікативними компетентностями індивіда [1, с. 66] у професійній діяльності.

Ще з часів античності дослідники приділяли увагу *есе* як художньо-публіцистичному жанру. У колі сучасних дослідників *есе* як жанру – М. Балаклицький, Н. Іванова, С. Квіт, К. Сільман, Ю. Торговець, С. Шебеліст та ін. Наша візія аргументувального *есе* реалізована в конкурсній роботі, яка посіла перше місце в категорії «Студенти ЗВО» на VI Всеукраїнському конкурсі *есе* учнівської та студентської молоді «Мій Шевченко» та опублікована 2024 р. у збірці найкращих конкурсних *есе* [3]. Проміжні матеріали нашого дослідження *есе* в межах першого етапу кафедральної НДР 06214 «Інтернаціональний лексичний ресурс у сучасній комунікації українською мовою в соціумі та професійній сфері» (2024-2027 рр, керівник НДР – доцент Галина Онуфрієнко) оприлюднено в пленарній доповіді «Мозаїка *есе* в науково-освітньому просторі» на ювілейній науковій конференції *«Актуальні проблеми інтернаціональної лексики в українській літературній мові»* (25.10. - 05.11.2025 р.) в Запорізькій політехніці до Дня української писемності та мови. Мета цієї розвідки – висвітлити природу інтернаціонального терміна *есе* в процесі еволюції в часопросторі та функційну потужність аргументувального *есе* в освітньо-науковій сфері.

Іменниковий ІТ *есе/есей* має свою історію появи. Дослідники традиційно пов'язують початок есеїстики як літературного напрямку з виданим у 1580 р. філософсько-моралістичним твором французького письменника Мішеля де Монтеня «Досліди» («Проби», «Есе»), який читачі сприйняли як своєрідний підручник життя, бо сам автор оригінальністю поєднання філософських міркувань з особистим досвідом переконав, що найпрекрасніше та єдино виправдане в житті – це чесно та добре виконана кожним індивідом роль людини. В англійській літературній традиції перші *есе* з'являються у XVII – XVIII ст. у творчості відомого вченого і політика Френсіса Бекона. Наслідуючи англійські зразки, американська есеїстика поширюється з кінця XVIII ст., поступово наближаючись до літературної критики та віддаляючись від мети самоаналізу. В американській есеїстиці частіше постають релігійні й політичні теми. Найвідоміший автор таких *есе* - політик Бенджамін Франклін. У XX ст. на розвиток жанру *есе* письменник помітно вплинув Марк Твен, започаткувавши гумористичний різновид *есе*. В українській літературі перші есеїстичні риси помітні в творах Тараса Шевченка, Івана Франка, а

родоначалником української есеїстики дослідник Ю. Бурлай вважає Григорія Сковороду. Пізніше з'явилися еміграційна есеїстика та есеїстика метрополії, представлені публіцистичними статтями Павла Тичини, Дмитра Павличка та ін. Сучасна українська есеїстика представлена творами Ю. Андруховича, С. Жадана, О. Забужко та ін.

Як найкомфортніша форма втілення індивідуального осмислення або актуальної проблеми складного й незвичного характеру епохи, або постійних драматичних змін у соціально-філософських аспектах життя, *есеї* підлягають науковій класифікації за різними критеріями: цільовим призначенням (ліричні мініатюри, сторінки зі щоденника, аналітичні міркування); локаціями предметно-тематичного діапазону (академічні, філософські, літературно-критичні, історичні, художньо-публіцистичні); композиційними особливостями (рефлексійні, аргументувальні, прогностичні, компаративні); презентаційною формою (письмові й усні). Класичні аргументувальні *есеї* мають довершену, хоча певною мірою і довільну, текстову структуру завдяки гармонійній цілісності трьох його частин: вступної (спонукання читача до осмислення ключової тези), основної (розкриття й аргументування авторської візії), висновкової (формулювання логічних висновків, що впливають з міркувань в основній частині). Останніми роками на всеукраїнських та міжнародних інтелектуальних конкурсах саме аргументувальні *есеї* набули популярності як найоптимальніший формат самостійного й максимально обґрунтованого міркування індивіда, оскільки вимагають у форматі лаконічної вербальної форми розкрити активність і самостійність, гнучкість і критичність, оригінальність і динамічність креативного мислення за означеною темою та неабияку здатність аналізувати, вмотивовувати, порівнювати, переконливо узагальнювати.

Отже, дослідження природи ІТ есе в часопросторі і національному вимірі засвідчує його еволюцію від суб'єктивної літературної форми до універсального засобу академічного мислення. Унікальність природи *есе* спостерігаємо в гармонійній єдності оригінальних й обґрунтованих міркувань індивіда з його емоційною рефлексією та вербальним естетизмом, у гнучкій структурованості без потреби вичерпного викладу теми. Здатність *есеїв* адаптуватися до різних дисциплін, поєднувати рефлексивний аналіз, аргументацію, естетичну мовну виразність дозволяє оптимально вирішувати завдання з розвитку критичного мислення, вдосконалення індивідуального стилю переконування та формування оригінального мислення в студентів, магістрантів, аспірантів/докторантів. Демонструючи здатність до трансформації відповідно до вимог часу, соціуму, професійних дискурсів та світових тенденцій, жанр *есе* постає стабільно актуальним та універсальним інструментом в освітньо - науковому просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко, Г. С. Глосарій до навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням»: Навч. посібник для ЗВО [Текст] / Г. С. Онуфрієнко. – 2-ге вид., доп. – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. – 148 с.
2. Бусел, В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Кротова, Н. В., Онуфрієнко, Г. С. Мій Шевченко. [Текст] / Н. В. Кротова, Г. С. Онуфрієнко. Мій Шевченко: збірка есе учнівської та студентської молоді (до 210-річчя від дня народження Тараса Шевченка) / Редкол.: Т. М. Шарова, А. В. Землянська. – Київ, 2024. – С. 160 – 164.